

УДК 338.32:658.152

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА

В.Б. Васюта, к.т.н, доцент

А.Г. Кирпань

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Полтава, Україна

Васюта В.Б., Кирпань А.Г. Аналіз ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства.

Стаття присвячена питанню ефективного використання матеріально-технічної бази підприємства. Ціль даного дослідження полягає у формуванні та обґрунтуванні пропозицій щодо підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства. Проведені дослідження показали, що наявний на підприємстві парк машин та механізмів є досить застарілим. Результатом даного дослідження стало запропоновані авторами заходи щодо підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази на підприємстві.

Ключові слова: матеріально-технічна база підприємства, інновації, ефективність діяльності підприємства, економічний ефект

Васюта В.Б., Кирпань А.Г. Анализ эффективности использования материально-технической базы предприятия.

Статья посвящена вопросу эффективного использования материально-технической базы предприятия. Цель данного исследования состоит в формировании и обосновании предложений по повышению эффективности использования материально-технической базы предприятия. Проведенные исследования показали, что имеющийся на предприятии парк машин и механизмов является достаточно устаревшим. Результатом данного исследования стало предложенные авторами меры по повышению эффективности использования материально-технической базы на предприятии.

Ключевые слова: материально-техническая база предприятия, инновации, эффективность деятельности предприятия, экономический эффект

Vasyuta V.B., Kirpan A.G. The analysis of efficiency of use of material and technical base of the enterprise.

The article deals with the issue of efficient use of material and technical base of the enterprise. The purpose of this study consists in the formation and justification of proposals for improving the use of material and technical base of the enterprise. Studies have shown that the existing fleet of machines and mechanisms is quite outdated. The result of this study was proposed measures to increase the efficient use of material and technical base of the enterprise.

Key words: material and technical base of the enterprise, innovation, efficiency of activity of the enterprise, the economic effect

На сьогодні, однією з головних проблем економіки України є подолання спаду виробництва на вітчизняних підприємствах та підтримання нормального відтворювального процесу на усіх його ланках. Основним завданням підприємств є підвищення ролі матеріально-технічної бази підприємства, в умовах гострої нестачі інвестиційних ресурсів. Цій проблемі приділялась значна увага багатьох вчених-економістів, так як ефективне використання матеріально-технічної бази є одним з найважливіших факторів, що зумовлює економічні результати господарської діяльності підприємства та стан конкурентоздатності їх продукції на ринку.

Важливою умовою організації ефективного функціонування підприємства, що займається виробничою діяльністю – є оптимальне формування і ефективне використання матеріально-технічної бази підприємства – сукупність матеріальних, речових елементів, засобів виробництва, які використовуються і можуть бути використані в економічних процесах [1]. Для підприємства поняття матеріально-технічної бази враховує стан компонентів: наявність і пристосування виробничих площ, ступінь новизни обладнання, його вік, відповідність наявних матеріальних ресурсів виробничій програмі [2].

Матеріально-технічна база багатогранна і має натуральний і вартісний склад. По своєму натуральному складу вона включає засоби і предмети праці (машини, обладнання та інші технічні засоби). В процесі її функціонування використовують природні ресурси (вода, земля та ін.). Всі елементи матеріально-технічної бази об'єднуються в ті чи інші технологічні процеси [3].

На сьогоднішній день ефективність використання матеріально-технічної бази підприємства відіграє важливе значення для розвитку діяльності підприємства [3]:

— збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва;

- складаються широкі можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується підвищеним попитом у споживачів;
- збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичну основу поняття матеріально-технічної бази підприємства досліджували такі вчені як Афанасьєв М., Гончаров А., Бондар Н., Манів З., Осипов В., Чаюн І., Шваб Л., Герасимчук М., Мазаракі А., Омельченко Л., Шаповал В., Швець І., Гетьман О. та інші.

Проблематика використання матеріально-технічної бази та стратегічне управління нею досліджувались в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме, О. Бондаренко, М. Гарасемчук, А. Літвіненка, А. Мазаракі, Л. Омельченко, В. Протопова, С. Покропівного, М. Хохлова, М. Чумаченко, Л. Шваб, В. Шаповал, І. Швець та ін.

Ефективне використання матеріально-технічної бази з мінімальними витратами на її утримання та обслуговування є основною стратегічною метою управління матеріально-технічної бази. Розробка стратегії має за мету самостійний вибір напрямків господарської діяльності, враховуючи умови зміни оточуючого середовища та досягнення цілей, що стоять перед ним [4].

Ефективність використання матеріально-технічної бази підприємства багато в чому залежить від обраної підприємством стратегії та максимальному значенні показника фондовіддачі порівняно з конкурентами. Відповідно до цього виділяють такі заходи підвищення ефективності матеріально-технічної бази: досконала амортизаційна політика, ефективне відтворення та оновлення основних фондів підприємства та інше [4]. Таким чином, матеріально-технічна база підприємств є складовою частиною всього господарства країни, яка визначає ефективність діяльності суб'єктів. Тому забезпечення не обхідною кількістю матеріально-технічних ресурсів є першочерговим завданням кожного підприємства. Тільки в цьому разі можна дотримуватися стратегічного плану підприємства по досягненню своєї мети. За рахунок створення та розвитку забезпечення суб'єктів визначеними матеріалами і технікою, за допомогою яких вони функціонують, розвивалися всі галузі народного господарства і при державному регулюванні економіки і при переході до ринкової економіки [5].

Метою даної статті є формування та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази ПАТ «Управління механізації будівництва №23».

Виклад основного матеріалу дослідження

Необхідним етапом в розробці пропозицій щодо підвищення ефективності матеріально-

технічної бази є аналіз її використання, який проводиться шляхом розрахунку відповідних показників.

Він включає:

- оцінку економічної ефективності використання основних виробничих фондів;
 - аналіз впливу різних факторів на показники ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства;
 - узагальнення даних аналізу і розробка заходів по підвищенню ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства.
- Існують різні сучасні підходи щодо оцінювання ефективності використання матеріально-технічної бази, але для проведення більш детальної аналітичної оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази можна виділити та використовувати певну систему показників, яку можна розділити на такі групи:
- показники ефективності стану та відтворення матеріально-технічної бази;
 - показники ефективності використання матеріально-технічної бази (узагальнюючі показники та коефіцієнти використання устаткування та виробничих площ) [6].

Детальніше вищенаведені показники розділяють на групи:

- узагальнюючі;
- показники технічного стану;
- часткові.

Загальні показники залежать від багатьох інших факторів і виражають кінцевий результат використання усієї сукупності основних фондів. До них відносяться [7]:

- середньорічна вартість основних фондів
- фондовіддача;
- фондомісткість;
- фондоозброєність;
- рентабельність основних виробничих фондів.

Основними показниками, щодо визначення технічного стану основних засобів підприємства є коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності основних засобів, які розраховуються на основі даних балансу підприємства. Також дана група показників включають коефіцієнти руху основних засобів – коефіцієнти вибуття та приросту.

Часткові показники характеризують рівень використання основних фондів залежно від окремих факторів, які впливають на ефективність їх використання. До них можуть бути віднесені фондовіддача та фондоозброєність машин та обладнання, складських приміщень, виробничого комплексу, допоміжного господарства та інші.

Частиною аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази є аналіз обсягу та динаміка основних засобів ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за 2011-2013 роки.

Так, середньорічна вартість основних засобів на ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за період 2011-2012 років не змінювалась. А в 2013 році вартість будівель, споруд та передавальних пристроїв зросла на 13380 тис. грн.

В той же час загальна вартість основних фондів зменшилась на 2490 тис. грн. Дане зменшення було спричинено зниженням вартості машин та обладнання на 11400 тис. грн. та 4475 тис. грн. відповідно. У відносних показниках за аналізований період загальна вартість основних засобів зменшилась на 1,65%. Вартість земельних ділянок, інструментів, приладів, інвентарю та інших основні засобів не змінилася. У процесі аналізу ефективності використання матеріально-

технічної бази підприємств її вивчають у комплексі, незалежно від того, чи включає вона орендовані основні засоби чи ні. На ПАТ «Управління механізації будівництва №23» парк техніки складають машини та механізми різних років випуску. Проаналізуємо динаміку оновлення парку техніки на ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за період 1980-2009 роки (рис. 1).

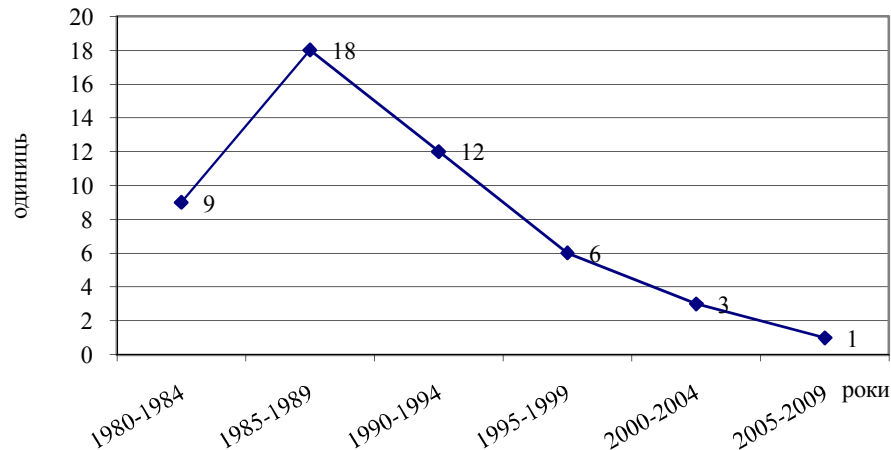

Рис. 1. Кількість придбаних машин та механізмів ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за 1980-2009 роки

З рис. 1 видно, що наявна техніка на підприємстві досить застаріла, але знаходиться в справному технічному стані. Якщо розбити досліджуваний період на два етапи, то перші 15 років, з 1980 по 1994 рік, відбувається придбання переважної кількості машин та механізмів, а наступні 15 років йде зниження кількості придбаної техніки, але одночасно відбувається старіння раніше придбаних елементів основних засобів.

За період 2009-2013 роки підприємство не придбало жодної одиниці нової техніки.

Провівши розрахунки показників ефективності використання матеріально-технічної бази ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за визначений період, можна сформулювати висновок про те, що підприємство не ефективно використовує наявні основні засоби, про що свідчить показник фондовіддачі.

За три роки величина фондовіддачі основних фондів зменшилась з 0,08 до 0,074 грн./грн. (рис. 2).

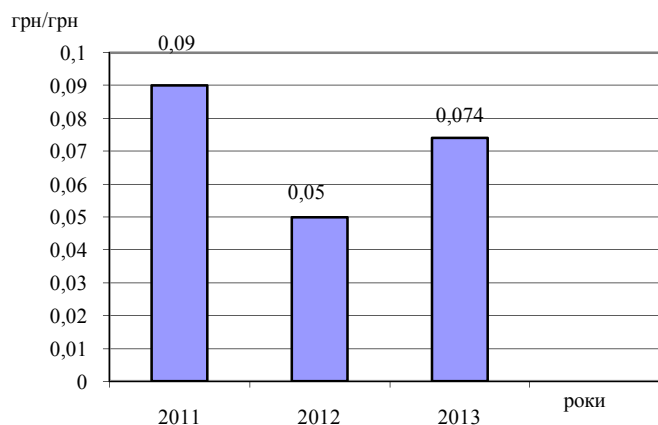

Рис. 2. Динаміка показників фондовіддачі на ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за 2011-2013 роки

Так, у 2012 році відбувається різке падіння рівня даного показника майже у 2 рази. У 2013 році показник фондовіддачі зростає за рахунок зменшення середньорічної вартості основних засобів через вибуття застарілої техніки та зростання обсягів виробництва.

Це позитивна динаміка, але рівень показника фондовіддачі свідчить про необхідність ретель-

ного аналізу стану матеріально-технічної бази підприємства та розроблення на основі нього негайних заходів щодо покращення, модернізації, оновлення основних засобів.

В 2013 році рентабельність основних засобів зменшилась майже на 100% в порівнянні з попередніми роками (рис. 3).

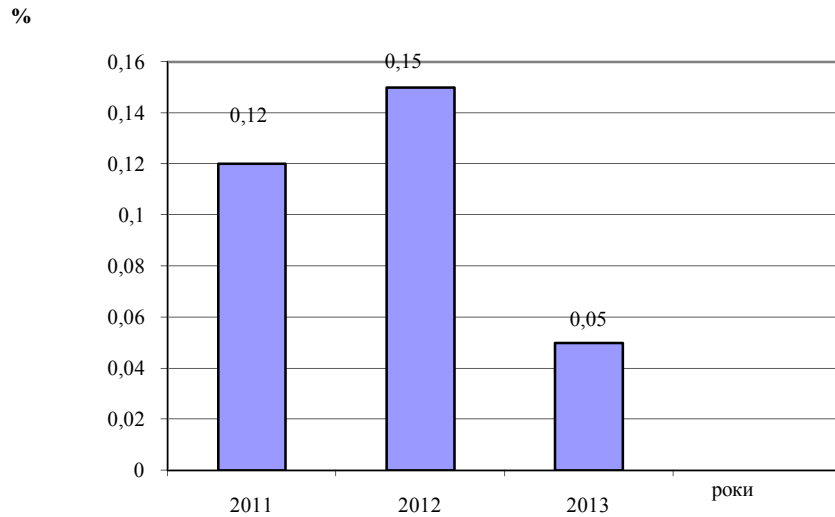

Рис. 3. Динаміка рентабельності основних засобів ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за 2011-2013 роки

До показників руху основних засобів належать коефіцієнт оновлення та вибуття. Коефіцієнт оновлення за 2011 та 2012 роки дорівнює нулю, а в 2013 році має досить мале значення 0,0001.

Коефіцієнт зношення основних засобів характе-ризує ту частку вартості основних фондів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах, а коефіцієнт придатності – частку не перенесеної на створюваний продукт вартості [8].

Що нижчим є коефіцієнт зносу (вищий коефіцієнт придатності), то ліпшим є технічний стан та стан основних фондів. Спрацьовані (застарілі) основні засоби зумовлюють необхідність застосування застарілих технологічних процесів, що призводить до низької конкурентоспроможності продукції підприємства [9].

На досліджуваному підприємстві цей показник за даний період зростає – в 2011 році він становив 0,8, в 2012 – 0,83, а вже в 2013 році 0,95. Коефіцієнт придатності знизився за 2011-2013 роки на 75%, а за 2012-2013 роки на 70,59%, що говорить про незадовільний технічний стан ПАТ «Управління механізації будівництва №23» за період 2011-2013 роки.

В цілому, можна зробити висновок, що стан матеріально-технічної бази на ПАТ «Управління механізації будівництва №23» не досить задовільний. Фондовіддача основних засобів станом

на 2013 рік майже нульова, що свідчить про не ефективне використання основних засобів. Техніка в такому стані, що призводить до використання застарілих технологій виробництва та зниженню конкурентоспроможності даного об'єкту дослідження на ринку. Значною проблемою для забезпечення зростання показника фондовіддачі в сучасних умовах є зростання капіталовкладень на покращення умов праці через швидкий прогрес в науці і техніці.

Але в зв'язку з недостатністю інвестиційних ресурсів підприємство намагається запроваджувати заходи ефективного розвитку за рахунок внутрішніх ресурсів, яких на даний час недостатньо.

Так як в будівництві основні засоби відіграють головну роль, як основна складова матеріально-технічної бази, основною метою розробки плану розвитку матеріально-технічної бази підприємства є визначення потреби в окремих видах та елементах основних фондів.

Для будівельних організацій метою стратегічного управління транспортними засобами є забезпечення зростання ефективності та доцільності їх використання. Для забезпечення досягнення цих цілей потрібно провести оновлення активної частини машин і обладнання, удосконалення логістичної роботи підприємства

та максимальне забезпечення вчасного постачання запасів постачальниками.

Визначення потреби в окремих видах та елементах основних фондів підприємства необхідно узагальнювати в спеціально розробленому плані розвитку матеріально-технічної бази.

Особливістю ефективного використання матеріально-технічної бази є те що, низькі витрати на її утримання та обслуговування повинно бути основою стратегічного управління матеріально-технічної бази. Розробка стратегії має за мету самостійний вибір напрямків господарської діяльності, враховуючи умови зміни оточуючого

середовища та досягнення цілей, що стоять перед ним.

Стратегія управління матеріально-технічною базою розробляється на рівні підприємства з метою встановлення напрямків для постійного зростання та раціонального розподілу ресурсів. Вона спрямована на визначення конкретних дій для покращення показників ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства, їх відтворення та отримання позитивних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1. Економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів та ефективність від їх впровадження на ПАТ «Управління механізації будівництва №23»

Заходи підвищення ефективності використання МТБ	Економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів	Обсяги впровадження		Економічний ефект, тис. грн.	
		2014 рік	2015 рік	2014 рік	2015 рік
I. Проектно-пошукові роботи					
Проведення геолого-розвідувальних робіт з метою виявлення запасів піску, гравію, глини та каоліну для подальшого промислового використання	Проведення проектно-розвідувальних робіт спрямоване на відкриття (придбання) власного джерела нерудних матеріалів, що дасть можливість для економії витрат на придбання сировини та в подальшому торгувати цими матеріалами.				
II. Оцінка ринкової позиції підприємства					
Створення маркетингової служби на підприємстві	Створення маркетингової служби на підприємстві забезпечує своєчасний аналіз ринку та положення на ньому досліджуваного підприємства, визначення нових сегментів ринку з метою їх заняття, пошуку нових замовників та просування своєї продукції.				
III. Модернізація виробництва					
Заміна застарілого обладнання	Після проведених досліджень та аналізу машин та обладнання можна помітити, що більшість їх були виготовлені в минулому столітті і деякі з них вже закінчили свій строк корисного використання. Використання зношеного обладнання призводить до зменшення рівня якості продукції та, відповідно, зниження конкурентоспроможності підприємства на ринку.				
IV. Підвищення ефективності використання ресурсів					
Придбання технологічного комплексу для виготовлення мінерального порошку МП-1 або МП-2	При включенні мінерального порошку до складу асфальтобетонної суміші підвищується якість готової продукції.	1 шт.	-	17,86	34,03
Заміна віброкатка «НАММ» 3т на більш потужний	Придбання віброкатка більшої потужності заощадить час утримання асфальту та зменшить витрати на паливо.	1 шт.	-	0,455	8,54
Здача в оренду частини складських площ, які не використовуються підприємством	Здавання в оренду не використовуваних складських площ не призводить до виникнення витрат на даний захід, а забезпечує тільки отримання додаткового прибутку.	195,9 м ²	195,9 м ²	3,93	3,93
Впровадження режиму надзвичайної економії матеріальних ресурсів, в першу чергу енергетичних	Економія на енергоресурсах зменшить постійні витрати підприємства, що надасть реальну спроможність ПАТ «УМБ-23» отримати більший прибуток.	3 %	5 %	16,31	27,18
Всього за програмою:				38,56	73,95

Аналіз особливостей ведення господарської діяльності ПАТ «Управління механізації будівництва №23», дозволив навести ряд

пропозицій щодо покращення ефективності функціонування підприємства, спрямовані на

посилення ефективного використання матеріально-технічної бази, а саме:

- проведення додаткових проектно-пошукових робіт, спрямованих на відкриття (придбання) власного піщаного кар'єру – даний захід несе за собою суттєві матеріальні витрати, але в подальшому це знизить витрати на придбання сировини та з'явиться можливість вийти на новий ринок не як покупець, а як продавець піску;
- створення на підприємстві маркетингової служби – головною функцією якої є дослідження ринку, а отже пошук нових замовників;
- заміна застарілого обладнання – на рисунку 1 можна помітити, що більшість машин та механізмів були виготовлені ще в минулому столітті і деякі з них вже закінчили свій строк корисного використання. Використання зношеного обладнання призводить до зменшення рівня якості продукції та, відповідно, до зниження конкурентоспроможності підприємства на ринку;
- придбання технологічного комплексу для виготовлення мінерального порошку МП-1 або МП-2 – якщо зробити мінеральний порошок однією з складових асфальтобетонної суміші, то це суттєво підвищить якість готової продукції;
- замінити віброкоток «НАММ» 3т на більш потужний – даний захід заощадить час утримування асфальту та зменшить витрати на паливо;
- здавання в оренду частини складських площ, які не використовуються на підприємстві – даний захід не несе за собою ніяких витрат, а забезпечують тільки отримання додаткового прибутку;
- впровадження режиму надзвичайної економії матеріальних ресурсів, в першу чергу енергетичних – це запровадить систему більш

ефективного використання ресурсів і призведе до зменшення постійних витрат.

Впровадження запропонованих заходів суттєво покращить ефективність використання матеріально-технічної бази ПАТ «Управління механізації будівництва №23».

Економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів та ефективність від їх впровадження наведено в табл. 1.

Висновки

Виконаний аналіз технічного стану підприємства показав необхідність у розробці пропозицій щодо розвитку матеріально-технічної бази. Враховуючи вид діяльності та особливості функціонування ПАТ «Управління механізації будівництва №23» особливою потребою є врахування стану матеріально-технічної бази підприємства. Проведені дослідження показали, що наявний на підприємстві парк машин та механізмів, які є основним фактором для визначення вартості виконаних робіт, є досить застарілим, що є причиною використання дешо застарілої технології та спричиняє зниження конкурентоздатності підприємства на ринку. Для більшості обладнання вже закінчився строк їх корисного використання, але наявний парк машин та механізмів знаходиться в задовільному стані лише завдяки достатньо ефективній роботі комплексу ремонтної бази.

Впровадження запропонованих заходів дасть можливість підвищити ефективність використання матеріально-технічної бази, що позитивно вплине у майбутньому на основні економічні та фінансові показники діяльності ПАТ «Управління механізації будівництва №23» та підвищить рівень конкурентоздатності підприємства. Темою подальших досліджень є управління розвитком матеріально-технічної бази ПАТ «Управління механізації будівництва №23»

Список літератури:

1. Мельник Л. Г. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2012. – 864 с.
2. Васильців Т. Г. Стратегічні засади управління використанням матеріально-технічної бази підприємства / Т. Г. Васильців, Б. Л. Павлишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18(10) – С. 275 – 279.
3. Дідович Ю. О. Ефективність стратегічного управління підприємством : дис. ... канд. екон. наук : 06.10.09 / Дідович Юрій Олександрович. – К., 2012. – 238 с.
4. Мідляр А. К. Стратегія управління матеріально-технічною базою підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Мідляр Алла Константинівна. – К., 2011.
5. Васюта В. Б. Підвищення ролі матеріально-технічної бази як фактор ефективності функціонування підприємства [Електронний ресурс] // В. Б. Васюта, А. Г. Кирпань. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/39_VSN_2014/Economics/10_182500.doc.htm.
6. Іванченко А. Ефективність використання основних фондів підприємств та визначення резервів їх підвищення [Електронний ресурс] // А. Іванченко. – Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section5/ivanchenko.
7. Чорна І. О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розроблення пропозицій щодо її поліпшення / І. О. Чорна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – №2. – С. 212 – 216.

8. Економічний аналіз. Методи, прийоми, аналіз впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/print.php?page=2&rid=5543>.
9. Аналіз основних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldreferat.ru/view/analiz-osnovnyh-sredstv-ukr>.

Надано до редакційної колегії 06.11.2014

Васюта Вікторія Борисівна / Viktoriya B. Vasyuta
Vasuta_V_B@meta.ua

Кирпань Ангеліна Григорівна / Angelina G. Kirpan
kirpan_angelina@ukr.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Аналіз ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства [Електронний ресурс] / В.Б. Васюта, А.Г. Кирпань // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 2 (18). – С. 107-113. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n2.html>